

ŽIVOT KONSTANTINA A ŽIVOT METODĚJE

Obě díla na sebe navazují Život Metodějův († 885) navazuje na Život Konstantinův († 869) a jsou psána v církevní slovanštině. Byl sestaveny Metodějovými žáky ještě na Velké Moravě, či krátce po jejich odchodu do exilu. Nejčastěji se uvažovalo o Klimentu Velickém, jako o autorovi Života Konstantinova, a o Gorazdovi, jako o autorovi Života Metodějova. Dílo Život Konstantinův sleduje život mladšího z bratrů od jeho narození, přes rozhodnutí stát se filozofem, jeho cestu za slovanskými národy, až po jeho úmrtí v roce 869. Text vznikl na pozadí mocenského rozmachu Velké Moravy a sporu knížete Svatopluka s Východofranskou říší a je tak této době poplatný. Ideologicky opravňuje existenci Slovanské liturgie a vyzdvihuje papežskou kurii za její podporu Velké Moravy. Dílo Život Metodějův je podstatně kratší a spíše doplňuje Život Konstantinův. Zejména jej obohacuje o úsek mezi úmrtím Konstantina v r. 869 a úmrtím Metoděje v r. 885. Text opět zcela záměrně zdůrazňuje důležitost slovanské moravské církve. Originály obou děl se nedochovaly a jsou známy pouze jejich opisy z 15. století.

Edice: *Magnae Moraviae fontes historici (MMFH) 2*, ed. Dagmar BARTOŇKOVÁ, Brno 2008 (druhé vydání).

PRVNÍ STAROSLOVĚNSKÁ LEGENDA O SV. VÁCLAVU

- Datace: paleoslavisté: krátce po smrti sv. Václava (převažující) x někteří historici zvl. Dušan Třeštík až 11. st.
- Bratrovrah kníže Boleslav I. není vylíčen tak v temných barvách
- Zmíněn nejstarší kostel na Pražském hradě kostel P. Marie.
- Zmínka o pokřtění sv. Ludmily Metodějem
- Sv. Václav na Budči prý vzdělán i ve slovanských knihách
- Dochování ve dvou redakcích: ruská a charvatsko-hlaholská

Edice

Ruská redakce:

První staroslověnská legenda o sv. Václavu, ed. N. J. Serebrjanskij, in: *Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile*. Ed. J. Vajs, Praha 1929, s. 9-28, ruská redakce tamtéž, s. 29-43.

Překlad do češtiny:

Bláhová, E. – Konzal, V.: *Staroslověnské legendy českého původu*. Praha 1975.

Další narativní prameny v církevní slovanštině:

Druhá staroslověnská legenda

Prolog o sv. Ludmile (Proložní legenda)

CRESCENTE FIDE

Název podle prvních slov, „když rostla víra křesťanská“

Legenda vznikla v prostředí kostela. Sv. Jimrama v Řezně což se projevuje tím, že sv. Václav v legendě vylíčen podle vzoru (topoj) zbožného mnicha (kníže osobně sbírá víno a o nocích peče hostie, atd).

Bavorská a česká verze (nalezena Jaroslavem Ludvíkovským).

Bavorská recenze zamlčuje, že prvním pokřtěným Přemyslovcem byl již kníže Bořivoj, jenž přijal křest od Metoděje a za prvního křesťana na knížecím stolci považuje až jeho nástupce Spytihněva I. Důvodem zjevně bylo, že autor z řad řezenských mnichů chtěl před čtenářem zatajit cyrilo-metodějskou misy, která narušovala představu o Čechách jako zemi církevně podlehající řezenským biskupům.

Česká recenze, legendy kterou objevil Jaroslav Ludvíkovský, tuto nesrovnalost napravuje a za prvního křesťana na českém stolci označuje Bořivoje I.

Edice bavorské verze: Crescente fide, ed. Josef Emler, in: Fontes rerum Bohemicarum (FRB) I, Praha 1872.

Edice české verze: Crescente fide (tzv. česká recenze), ed. Jaroslav Ludvíkovský, in: Listy filologické 81, 1958, s. 58-63.

GUMPOLDOVA LEGENDA

Gumpold byl mantovským biskupem (pocházejícím nejspíš z Bavorska), jenž na přání císaře Oty II. sepsal legendu o životě a mučednické smrti sv. Václava. Dílo začalo vznikat v 70. letech 10. století (nejpozději roku 983, kdy zemřel císař Otta II., jehož jako živého se spis dovolává).

Dílo vychází ze starší václavské legendy *Crescente Fide*, která ovšem byla podle Gumpolda napsána prostou latinou. Jako velký znalec latiny s citem pro rétoriku proto dílo přepsal nabubřelým jazykem, který se v té době v Itálii považoval za krásný. Fakticky se tedy jen jedná a jazykově odlišné zpracování *Crescente Fide*. Zároveň s *Crescente Fide* byla Gumpoldova legenda jedním z prímých pramenů Kristiána.

Opis Gumpoldovy legendy byl zařazen do rukopisu zdobeného iluminacemi, který si nechala vyhotovit kněžna Emma († 1006), manželka českého knížete Boleslava II. Rukopis je zdoben řadou barevných výjevů ze svatováclavské legendy včetně sv. Václava, před nímž klečí samotná kněžna Emma. Tento rukopis se dochoval ve Wolfenbüttelu a je nazíván jako **Wolfenbüttelský kodex**.

Ač je legenda psána literárně krásně, nemůžeme ji považovat za věcně přesnou. I přes to se však dočkala překladu do staroslověnštiny. Nejpozději v 11. století se této práci ujal jeden ze slovanských mnichů na Sázavě. O jeho díle se mluví jako o *II. staroslověnské legendě o sv. Václavu* (podle jejího ruského objevitele také legenda Nikolského). Dílo je asi ze dvou třetin převyprávěním Gumpoldova spisu. Kromě toho autor doplnil Gumpoldův text o pasáže převzaté pravděpodobně z *Crescente*, nebo z její neznámé předlohy.

Edice:

Gumpold Vita Venceslavi ducis, MGH SS 4 ed. G. H. Pertz, Hannover 1841, s. 213-223.

Gumpold Vita Venceslai, in: FRB I, ed. Josef Emler, Praha 1872, s. 146-166.

SVATOVÁCLAVSKÁ LEGENDA VAVŘINCE Z MONTE CASSINA

- zvána také jako legenda Laurentiova (Laurentius je latinská verze jména Vavřinec)
- podtitul *Utrpení svatého Václava*
- pojednává o životě a mučednické smrti svatého Václava, posmrtných zázracích spojovaných s ním a přenesení jeho ostatků do hradu Prahy
- napsána Laurentiem (Vavřincem), mnichem z benediktinského kláštera Monte Cassino v Itálii a arcibiskupem v Amalfi
- její vznik byl dříve kladen už do 10. století, pozdější názory ji pokládají za novější (okolo roku 1030)
- zachovala se v jediném rukopise ve výše zmíněném klášteře Monte Cassino; patrně nebyla nikdy rozšířena mimo tento klášter
- psána latinsky, rytmizovanou prózou a velmi bohatým jazykem – soudí se, že autor byl učeným mužem (vkládá verše převzaté od starověkých a starších středověkých spisovatelů, znal Bibli i řecké autory, věděl, jak legendy psát, znal dobře poměry v českých zemích i starší české legendy)
- **edice:** Laurentius, Passio s. Wenceslai regis, ed. F. Newton, in: **MGH** Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters 7, Weimar 1972, s. 23-42.

FUIT IN PROVINCIA BOEMORUM

- Název podle prvních latinských slov („*Byl v zemi Čechů*“) zvána také jako *Utrpení Ludmily mučednice*
- legenda pojednává o životě a umučení svaté Ludmily; její pokračování o přenesení ostatků sv. Ludmily je považováno za pozdější dodatek
- byla brána jako výchozí pro ostatní ludmilské legendy
- je psána velmi strohou a jednoduchou latinou,
- čas vzniku prvotní verze je nejasný; většina historiků uvádí již 10. století kvůli absenci záznamů o posmrtných zázracích, jiní až 12. století, ze kterého se dochovaly rukopisy
- bývá spojována s Kristiánovou legendou (mají velmi podobné znění, Kristiánova legenda je však napsána bohatším a vznešenějším jazykem); je možné, že legenda *Fuit in provincia Boemorum* legendě Kristiánově posloužila jako předloha nebo měly obě předlohu společnou
- **edice:** *Fuit in provincia Boemorum*. Ed. Václav Chaloupecký, in: *Prameny X. století legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile*, Svatováclavský sborník 2.2. Praha 1939. s. 459-475.

KRISTIÁNOVA LEGENDA

Život a umučení svatého Václava a jeho babičky svaté Ludmily,

Vita et passio sancti Venceslai et sancte Ludmille ave eius

Obsah:

Počátky českých dějin: Příchod Čechů pod horu, zmínka o Přemyslovi „jenž se orbou zabívá“ a „hadačce“ jež však není označena jménem Libuše, křest Bořivoje a Ludmily na Moravě biskupem Svatoplukem, založení prvních kostelů v Čechách – např. kostel Panny Marie na Pražském hradě. Život a umučení sv. Ludmily a Život a umučení sv. Václava, první zázraky.

Atypická legenda - dlouhá, o více svědcích a nejen jejich životy – Josef Pekař nazývá „první česká kronika“.

Datace a autor:

V úvodu se legenda hlásí do konce 10. století a její autor oslovuje sv. Vojtěcha jako svého příbuzného.

Autor křesťan, nebo Kristián /Christianus, řezenský mnich a Přemyslovec

Fragmenty dochované až z 12. století, úplný opisy z 14 století. To důvod pochybností o pravosti.

Zastánci pravosti a datace do konce 10. století: Josef, Pekař, Jaroslav Ludvíkovský, David Kalhous.

Historikové hájící, že jde o podvrh: Rudolf Urbánek, Václav Novotný, Petr Kubín.

Edice:

Kristiánova legenda. *Vita et Passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eius.* – Život a umučení svatého Václava a jeho babičky svaté Ludmily. Ed. Jaroslav Ludvíkovský, Praha 2012 (druhé vydání).

VOJTĚŠSKÉ LEGENDY

Hagiografie dokumentující, život, činnost a mučednickou smrt Svatého Vojtěcha, druhého pražského biskupa, prohlášen za svatého v roce 999 papežem Silvestrem II.

Canaparia

Další názvy: *Vita sancti Adalberti episcopi Pragensis* nebo *Vita Prior*

Autorem je pravděpodobně:

Jan Canaparius, benediktýnský mnich z kláštera sv. Bonifáce a Alexia na Aventinu v Římě (ojediněle se však za autory prohlašují papež Silvestr II, a Svatý Radim-Gaudentius)

Jazyk: Latina

Datum: nejstarší sepsána v roce 999

Zaměření: zvláště mnišský život a vzdělání sv. Vojtěcha

Názor na panovníky: kladné hodnocení císaře Oty III. (avšak jeho přímý podíl na tvorbě je sporný, pravděpodobně pouze patronem a podporovatelem)

Bruno, Život sv. Vojtěcha

Další názvy: *Vita Altera*

Autor: Bruno z Querfurtu, misijní biskup, prohlášen za svatého po své smrti v Litvě, označován jako „druhý apoštol pobaltských Prusů“ (prvním je Vojtěch), při sepsání životopisu svatého Vojtěcha čerpal z *Canaparia*, ale také z výpovědích očitých svědků a pamětníků

Jazyk: latina

Datum: Vita longior (1004)

Vita brevior (1008)

Zaměření: misijní činnost, která vede k jeho mučednické smrti

Oba životy byly napododledy vydány Jadwigou Karwasińskou v rámci polské ediční řady pramenů Monumenta Poloniae historica Series Nova 2/2 a ve svazku 4/1.

Versus de passione sancti Adalberti

Další názvy: Verše o utrpení (umučení) svatého Vojtěcha

Jazyk: Latina

Autor: sporný, někteří byli vyvráceni (např. Kosmas)

Datace legendy byla široká: Zamítnuto datování na počátek 11. století, či do 13-14. století

Nejpravděpodobnější je datování do 2. poloviny 11. století či počátku 12. století.

Spor o autorství: autor je sporný, pro český původ, však mluví znalost českých zemí (může to však také znamenat, že autor měl informátora z Čech). Autorství bývá pro stylistickou podobnost někdy spojováno se samotným svatovítským děkanem Kosmou. Vztah k panovníkům: oslavuje polského krále Boleslava Chrabrého, příznivce sv. Vojtěcha a zachránce jeho ostatků.

Předlouhou této veršované legendy byly Canapariova a Brunonova legenda

Edice: Versus de passione sancti Adalberti, FRB 1, ed. Josef Emler, Praha 1873, s. 313-334.

Použitá literatura

Bruno z Querfurtu: *Život svatého Vojtěcha*. Praha 1996.

Slavníkovci ve středověkém písemnictví. Praha 1987.

Vojtěšské legendy

- Kristián—sv. Vojtěchu